

Niets is wat het lijkt

De dubbelzinnigheid van de medische diagnostiek

Arko Oderwald & Abel Thijs

Georg Theodor August Gaffky.

Bron: <https://img.tineye.com/result/684b3384511a2f31b31bff7a547c-9faf209a836db3eb933f3bce346ebfc-b436a-4?size=160>

Georg Theodor August Gaffky (1850–1918) was een medewerker van de bacterioloog Robert Koch, de ontdekker van de veroorzakers van tuberculose (1882) en cholera (1883). Gaffky is bekend geworden omdat hij in 1884 de ontdekker was van *bacillus salmonella typhi* als de oorzaak van tyfus. Behalve dat ontwierp Gaffky in 1884 een methode om de ernst van tuberculose te bepalen, de zogenaamde Gaffky schaal. In *the Journal of the American Medical Association (JAMA)* werd in 1913 door ene S.C.E. een vraag gesteld over deze schaal:

Editor: —Please explain the Gaffky scale. Is it an Instrument or a scheme? S. C. E.

Answer.—The Gaffky scale or table is a classification of cases of tuberculosis according to the number of bacilli in the sputum. The following modified Gaffky table is recommended by Brown:

1. Only one to four bacilli in whole preparation.
2. Only one on an average in many fields.
3. Only one on an average in each field.
4. Two to three on an average in each field.
5. Four to six on an average in each field.
6. Seven to twelve on an average in each field.
7. Thirteen to twenty-five on an average in each field.
8. About fifty on an average in each field.
9. About one hundred on an average in each field.

De Gaffky-schaal wordt ruim honderd jaar na bovenstaande vraag nog steeds gebruikt, maar merkwaardig is dat wel, want het tellen van bacteriën is tegenwoordig eigenlijk overbodig. Ook Thomas Mann is bij zijn research voor *De Toverberg* de Gaffky-schaal tegengekomen. De neef van Hans Castorp, Joachim, is militair en gehoorzaam ingesteld, ook al wil hij niets liever dan terugkeren naar zijn regiment. Maar op een gegeven moment wordt hij opstandig:

Ja, de brave, geduldige, rechtschapen en zo op dienstbaarheid en discipline gestelde Joachim werd bezocht door aanvechtingen van opstandigheid, hij kwam in opstand tegen de Gaffky-schaal, het onderzoekssysteem dat beneden in het laboratorium, oftewel het ‘lab’, zoals men gewoonlijk zei, de graad bepaalde en vastlegde waarin een patiënt met bacillen besmet was: of deze heel sporadisch dan wel in ontelbare massa’s in de geanalyseerde proefstof voorkwamen, werd bepaald door de hoogte van het Gaffky-getal, en daar hing dus alles van af. Want volkomen onfeilbaar drukte het de genezingskansen uit waarop de drager moest rekenen; aan de hand daarvan was makkelijk te berekenen hoeveel maanden of jaren iemand nog moest blijven, te beginnen met het bliksembezoek van een halfjaar tot aan het oordeel ‘levenslang’ toe, dat in tijd gerekend vaak ook niet al te veel betekende. Tegen deze Gaffky-schaal

dus kwam Joachim in opstand; hij gaf openlijk blijk van zijn ongeloof in de autoriteit ervan - niet echt openlijk, niet rechtstreeks tegenover de leiding, maar tegenover zijn neef en dat nog wel aan tafel. 'Ik ben het zat, ik laat me niet langer voor de gek houden,' zei hij luid, en het bloed steeg naar zijn diep gebruinde gezicht. 'Veertien dagen geleden had ik Gaffky 2, een kleinigheid, de beste vooruitzichten, en vandaag Gaffky 9, ik krioel gewoonweg van de bacillen, van het laagland geen sprake meer.

Joachim vertrekt uiteindelijk tegen medisch advies in toch naar het ziekmakende laagland, maar keert dodelijk ziek al snel weer terug en sterft aan tbc.

Je kunt dus denken dat Thomas Mann ons waarschuwt om niet tegen de waarheid van de Gaffky schaal in te gaan, maar dat is slechts schijn. De ontvangst van zijn roman in medische kringen is daar ook veelzeggend genoeg over. Die medische ontvangst was er een van kwaadheid over de suggestie dat ten onrechte mensen wel eens tuberculose werd aangepraat, om zo de sanatoria te vullen. En medische techniek speelt daarbij, zo laat Mann zeker zien, een belangrijke, maar ook dubbelzinnige rol.

Zoeken in het donker

Medische technieken zijn er onder andere op gericht om datgene wat zich in het verborgene van het lichaam afspeelt, te onthullen. Techniek is een hulpmiddel om een dia-gnose te stellen, waarbij als het ware dwars door (dia) de huid heen kennis (gnose) over de onzichtbare situatie in het lichaam wordt opgedaan. En een diagnose is weer de basis voor therapie en prognose in geval van ziekte. Een arts beschikt over een aantal technieken om de duisternis die de waarheid over het lichaam en de ziekte omringt, te belichten. Maar, zoals Karl Popper zei, 'zoeken naar de waarheid, is als het zoeken naar een zwarte hoed in een donkere kamer, terwijl je niet eens weet of die er wel is.'

Deze onzekerheid is kenmerkend voor het medisch-diagnostische proces en de daarbij gebruikte technieken. In *De Toverberg* komen er verschillende aan bod. Na het kundig stellen van de juiste vragen is een van de meest eenvoudige, maar zeker niet de onbelangrijkste techniek de thermometer, bedoeld om de temperatuur van het lichaam te bepalen. Nadat de dokter hem

nogal bleek er uit vond zien en het vermoeden uitspreekt van een infectie, raakt Hans Castorp al snel na aankomst geobsedeerd door zijn lichaamstemperatuur. Maar hij heeft geen thermometer. Geen nood, de hoofdzuster verkoopt ze gelukkig.

Hij nam glimlachend het rode etui van de tafel en maakte het open. Sierlijk als een kleinood lag het glazen instrument ingebed in de precies op zijn formaat uitgespaarde holte van de rode fluwelen bekleding. De hele graden waren met rode, de tiende graden met zwarte streepjes aangegeven. De cijfers waren rood, het onderste, smallere gedeelte was gevuld met spiegelend glinsterend kwik. Het kwik stond laag en koel, ver onder de normale graad van dierlijke warmte. Hans Castorp wist wat hij zichzelf en zijn stand verplicht was. 'Ik neem deze,' zei hij, zonder de andere ook maar een blik waardig te keuren. 'Deze hier van vijf. Mag ik u meteen ... ' 'Akkoord!' kwaakte de hoofdzuster. 'Op zulke belangrijke aankopen moet je vooral niet beknibbelen! Heeft geen haast, het komt wel op de rekening.

Hij stopt de meter in zijn mond en moet dat zeven minuten volhouden. Dat valt niet mee....

Hij liep de kamer op en neer, het instrument met zijn tong omlaag drukkend. De tijd kroop, aan de zeven minuten kwam maar geen einde. Er was pas tweeënhalve minuut voorbij toen hij naar de wijzers keek, nu al bang dat hij het cruciale moment zou missen.

[...]

Met pijn en moeite, als het ware hortend en stotend waren zes minuten verstreken. Maar omdat hij nu, midden in de kamer staand, aan het dromen sloeg en zijn gedachten vrij spel gaf, sloop de laatste nog overgebleven minuut ongemerkt op kattenpootjes aan hem voorbij, een nieuwe armbeweging openbaarde hem haar heimelijke ontsnapping, en het was iets te laat - de achtste lag al voor een derde in het verleden toen hij met de gedachte dat dit geen kwaad kon, dat het voor het resultaat niets uitmaakte of te betekenen had, de thermometer uit de mond trok en er met verwarde blik op neer staarde.

De waarde die hij afleest doet hem erg schrikken.

Mercurius had zich uitgerekt, hij had zich flink uitgerekt, de zuil was behoorlijk hoog gestegen, hij stond verschillende tiende streepjes boven de grens van de normale lichaamswarmte. Hans Castorp had 37,6. Op klaarlichte morgen tussen tien en half elf 37,6 - dat was te veel, dat was 'verhoging'.

De door de artsen ingegeven angst heeft hem dus al snel ernstig te pakken! En dan te bedenken dat hij volgens voorschrift de meter in de mond heeft gedaan, en dus ongeveer een halve graad te laag meet. Maar ook dan is de waarde genoeg om van te schrikken. Er is iets ergs aan het licht gekomen.

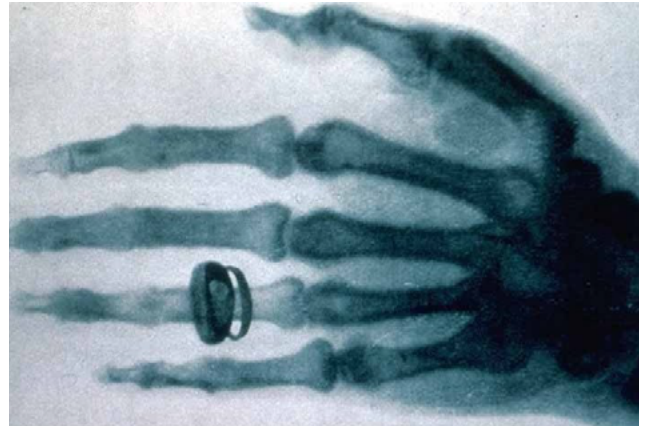
Die verhoogde temperatuur leidt naar een eerste medische onderzoek, dat bestaat uit percussie en auscultatie, technieken die uit de achttiende en negentiende eeuw stammen. Percussie werd aan het eind van de achttiende eeuw ontdekt door de Weense arts Leopold Auenbrugger. Hij leerde de techniek door op de wijnvaten van zijn vader de kloppen om te schatten hoeveel wijn er nog inzat. Auscultatie, het luisteren naar lichaamsgeluiden, won aan betekenis door de uitvinding van de stethoscoop door Laennec, in het Parijs van het begin van de negentiende eeuw.

De beide neven worden in *De Toverberg* aan een nauwkeurig klop- en luisteronderzoek onderworpen, te lezen in het originele fragment dat volgt op dit essay.

Sputumonderzoek en Gaffky-schaal, temperaturen, auscultatie en percussie zijn niet de laatste diagnostische technieken die rond 1907 beschikbaar zijn. Eind 1895 nam Wilhelm Röntgen een foto van de hand van zijn vrouw, die na het zien van de foto zei: 'Ik heb mijn overlijden gezien!'; een uitspraak die Thomas Mann in zijn oren knoopte.

Hoewel deze röntgenfoto's aanvankelijk ook een soort kermisattractie waren, waarbij men de botten van de hand kon laten afbeelden, of waarbij ze in schoenenwinkels werden gebruikt om na te gaan of schoenen de juiste maat hadden, kreeg de medische toepassing al snel de overhand.

Ook de beide neven worden aan röntgendiagnostiek blootgesteld, waarmee wat verborgen is in het lichaam zichtbaar wordt. Het is waarschijnlijk een van de meest bekende scènes

Eerste röntgenfoto. Bron: <https://historiek.net/wp-content/uploads-phistor1/2010/10/Eerste-rontgenfoto-e1453544294883.jpg>

uit het boek.

Maar een paar minuten later stond hijzelf in het onweer van de schandpaal, terwijl Joachim, nu weer met gesloten lichaam, zich aankleedde. Opnieuw tuurde de kamerheer door de melkachtige glasplaat, dit keer in Hans Castorps binnenste, en uit zijn halfluide uitroepen, half ingeslikt gefoeter en flarden van zinnen leek je te mogen opmaken dat zijn bevindingen aan zijn verwachtingen beantwoordden. Tenslotte was hij nog zo vriendelijk toe te staan dat de patiënt zijn eigen hand door het lichtscherm bekeek, omdat die daar dringend om had verzocht. En Hans Castorp zag wat hij verwacht had te zien, wat echter niet voor mensenogen bestemd is, en waarvan hij ook nooit gedacht had dat het hem nog eens vergund zou zijn het te zien: hij keek in zijn eigen graf. Dankzij de kracht van het licht kreeg hij een voorschot op het latere proces van ontbinding; het vlees waarin hij rondliep was aangevreten, verdelgd, opgelost tot een ijle nevel, en daarin het fijn gesneden skelet van zijn rechterhand, om het onderste kootje waarvan zijn zegelring, die hij geërfd had van zijn grootvader, zwart en losjes zweefde: een hard voorwerp van deze aarde, waarmee de mens zijn lichaam ooit, een lichaam dat gedoemd is eronder weg te smelten, zodat dat harde voorwerp vrijkomt en zijn weg kan vervolgen naar een ander vlees waardoor het weer een poosje gedragen kan worden.

Hans Castorp raakt door deze ervaring ervan overtuigd dat het geheim van het menselijk leven in de donkerte van het lichaam gezocht moet worden. Tijdens zijn ligkuren gaat hij

wetenschappelijke boeken over het lichaam lezen om dat geheim te ontraadselen. Hij gebruikt die met technologie verkregen kennis over de cellen, vloeistoffen, verbindingstructuren en chemie van het lichaam, om de kwaliteit van een schilderij te bespreken dat kamerheer Behrens heeft gemaakt van de vrouw waar hij verliefd op is, Klavdia Chauchat. En als het eindelijk tot een toenadering tussen de twee komt, verklaart hij op onnavolgbare, volgens Klavdia op Duitse wijze, zijn liefde aan haar:

Wat een geweldig feest die heerlijke plekken van het menselijk lichaam te liefkozen! Een feest om daarna zonder jammerklacht te sterven! Ja, mijn God laat mij de geur opsnuiven van de huid om de knieschijf, waaronder het vernuftige gewrichtsvlies zijn glibberige olie afscheidt! Laat mij eerbiedig met mijn mond de arteria femoralis aanraken, die voor op je dij klopt en die zich verder omlaag splitst in de twee slagaders van de tibia! Laat me de uitwaseming van je poriën opsnuiven en je dons betasten, menselijk beeld van water en eiwit, bestemd voor de anatomie van het graf, en laat me ten onder gaan, met mijn lippen op de jouwe!

Zonder de technieken om deze kennis op te doen zou een dergelijke liefdesverklaring helemaal onmogelijk zijn. Maar de betekenis die er door Hans Castorp aan wordt gehecht, is de uitwerking die Thomas Mann er aan geeft. Het verborgene, het geheim van het menselijk leven komt via de technieken die de dood laten zien aan het licht. Hans Castorp draagt in het vervolg de röntgenfoto van Klavdia bij zich als aandenken aan zijn ontmaagding.

Hij had zich in zijn stoel laten vallen en het aandenken uit zijn binnenzak gehaald, het pand, dat dit keer niet bestond uit bruinachtig rode schilfers, maar uit een fijn ingelijst plaatje, een glazen plaat die je tegen het licht moest houden om er iets op te kunnen onderscheiden - Klavdia's inwendigportret, waarop het gezicht ontbrak, maar dat wel het tere gebeente van haar bovenlichaam te zien gaf, licht en spookachtig omgeven door de weke vormen van het vlees, en ook de organen van de borstholte ... Hoe vaak had hij het niet bekeken en tegen zijn lippen gedrukt.

Hoezeer de metaforiek van licht en duisternis een belangrijke kern vormt van de roman,

blijkt ook uit de analogie die Mann trekt met de psychoanalyse. De psychoanalyse is het terrein van dokter Krokowski. Als Hans Castorp in de Röntgenkamer staat valt het hem op dat het er donker is, dat er 'kunstmatig schemerlicht heerste - net als in dr. Krokowski's ontleedkundig kabinet. De ramen waren verduisterd, het daglicht was buitengesloten en er brandden een paar elektrische lampen.'

Dokter Krokowski voert zijn zielkundige analyse, een techniek die zijn oorsprong heeft in het zelfde jaar als de Röntgenbuis, in het donker uit. De humanist Settembrini, een van de 'leermeesters' van Hans Castorp tijdens zijn verblijf in Davos, heeft er zo zijn bedenkingen tegen. Hij is de man die, ook letterlijk, overal het licht probeert aan te doen

'U bent niet zo goed te spreken over de analyse?'

'Niet elke dag ... Heel slecht en heel goed, soms het een en soms het ander, ingenieur.'

'Hoe moet ik dat opvatten?'

'De analyse is heel goed als instrument van de verlichting en de civilisatie, goed in zoverre ze domme overtuigingen aan het wankelen brengt, natuurlijke vooroordelen uit de weg ruimt en het gezag ondermijnt, goed, met andere woorden, zolang ze bevrijdt, verfijnt, vermenschlijkt en knechten rijp maakt voor de vrijheid. Ze is slecht, zeer slecht, in zoverre ze de daad in de weg staat, het leven in zijn wortels aantast, niet in staat er vorm aan te geven. De analyse kan een heel onappetijtelijke zaak zijn, onappetijtelijk als de dood, waar ze eigenlijk ook bij hoort - verwant als ze is aan het graf en zijn louche anatomie .. '

Uit alles wordt duidelijk in *De Toverberg* dat het door middel van technologie licht scheppen in de duisternis, problemen met zich meebrengt. Dit thema is later in 1944 door Max Horkheimer en Theodoor Adorno filosofisch uitgewerkt in hun *Dialektik der Aufklärung*. Zij stellen in dit boek dat de Verlichting zichzelf ondergraaft door haar instrumentele manier van denken. Wat ooit mythe was over de mens wordt nu ontmaskerd en rationeel verklaard, dat is winst. Maar die rationele verklaring, gebaseerd op meten en wetenschappelijke kennis, wordt vervolgens gezien als de enig mogelijke interpretatie van de wereld en de mens. Die verklaring krijgt daardoor dezelfde status als de oorspronkelijke mythen,

waarin de individuele mens en de variatie weer ten gronde gaat, en dat is een verlies. Thomas Mann laat in *De Toverberg* niet alleen de komische implicaties van dit denken zien, zoals in de uitspraak van Krokowski dat 'het ziektesymptoom een verkapte manier was waarop de liefde actief werd en alle ziekte was getransformeerde liefde', maar dat er ook een gevaarlijke kant van dit technologisch geïnspireerde denken is.

Het eeuwige mysterie

De waarschuwing van Thomas Mann is dat niets is wat het lijkt te zijn, dat de waarheid niet eenduidig wordt op het moment dat iemand een lamp aandoet. Het is zelfs een rode draad in zijn oeuvre. Gustave von Aschenbach in *De dood in Venetië* laat zich jonger maken om indruk te maken op de veertienjarige Tadzio. In *De Bedrogene* lijken de bloemen van de herfst en het einde van het jaar (herfsttijloos) sprekend op die van de lente en het begin (krokussen). De terugkerende menstruatie van de hoofdpersoon is voor haar een bevestiging dat de natuur haar liefde voor een veel jongere man goedkeurt, maar is in feite de uiting van een ovariumcarcinoom waar zij aan sterft. En de oplichter Felix Krull verbergt uiteraard op uitstekende wijze dat hij een oplichter is.

In *De Toverberg* merkt Hans Castorp dat hartkloppingen een onduidelijke betekenis hebben en dat jaagt hem angst aan.

Ik zou wel eens willen weten,' ging Hans Castorp verder, terwijl hij zijn beide handen naar zijn hart bracht, als iemand die verliefd is, 'waarom ik de hele tijd zulke hartkloppingen heb - het is zo verontrustend, ik blijf er maar over nadenken. Want kijk, je hebt hartkloppingen als je iets bijzonder plezierigs in het vooruitzicht hebt of als je ergens bang voor bent, kortom bij heftige emoties, toch? Maar als je hart nu helemaal vanzelf roffelt, zonder rede of zin, en als het ware op eigen houtje, dat vind ik ronduit griezelig, begrijp me goed, het lijkt dan wel alsof het lichaam zijn eigen gang gaat en geen verbinding meer heeft met de ziel, in zekere zin als een dood lichaam, dat immers ook niet echt dood is - zoiets bestaat helemaal niet - maar zelfs een heel levendig leven leidt, namelijk op eigen houtje: zijn haren en nagels groeien nog door, en ook voor de rest heerst er binnen in zo'n lichaam nog een buitengewoon gezellige natuurkundige en scheikundige bedrijvigheid, heb ik me laten vertellen ... ' 'Wat zijn dat nu voor uitdrukkingen,'

zei Joachim, zijn neef streng terechtwijzend. 'Een gezellige bedrijvigheid!

Niets is wat het lijkt, vermeende tekens van leven kunnen tekens van de dood zijn. Dat geldt ook voor de resultaten van de medische diagnostiek. Die diagnostiek is voor Mann enerzijds deel van het eeuwige mysterie en dubbelzinnigheid van het leven, maar biedt anderzijds ook de mogelijkheid tot misbruik. Er is dan ook een duidelijke ironische en sceptische ondertoon over de verworvenheden van de geneeskunde in *De Toverberg* die het begrijpelijk maakt dat de medische ontvangst niet juichend was. Neem bijvoorbeeld de waarde van röntgenfoto's. Settembrini is er niet enthousiast over als Hans Castorp zijn eigen röntgenfoto uit zijn binnenzak haalt als bewijs dat hij echt ziek is.

'Aha, u draagt het in uw portefeuille. Als een legitimatie, zagezegd, een pas of een lidmaatschapskaart. Heel goed. Laat u eens kijken!' En meneer Settembrini hield de kleine, met zwarte papierstroken omlijste glasplaat tussen duim en wijsvinger van zijn linkerhand tegen het licht - een vaak gezien, heel gangbaar gebaar hierboven. Zijn gezicht met de zwarte amandelen grimaste een beetje, terwijl hij het funebre lichtbeeld onderzocht - zonder dat helemaal duidelijk werd of dit nu gebeurde om beter te kunnen zien dan wel om andere redenen. 'Ja, ja,' zei hij vervolgens. 'Hier hebt u uw legitimatie, hartelijk dank.' En hij gaf de glazen plaat aan de rechtmatige eigenaar terug, reikte hem van opzij aan, min of meer over zijn eigen arm heen en met afgewend gezicht. 'Hebt u de strengen gezien?' vroeg Hans Castorp. 'En de knoopjes?'

'U weet,' antwoordde meneer Settembrini lizig, 'hoe ik over de waarde van deze producten denk. U weet ook dat de vlekken en donkere gedeelten daar in uw binnenste voor het merendeel fysiologisch zijn. Ik heb tientallen foto's gezien die er ongeveer zo uitzagen als die van u, en die de beslissing of ze werkelijk een "legitimatiebewijs" vormden of niet, min of meer overlieten aan de beoordelaar. Ik spreek als leek, maar dan wel als een leek met jarenlange ervaring.'

'Ziet uw legitimatiebewijs er ernstiger uit?'

'Ja, iets ernstiger.

In dit licht is het interessant om te weten dat de röntgenfoto die de vrouw van Thomas Mann, Katia, in 1912 voor een periode van zes

maanden naar het sanatorium in Davos bracht, na onderzoek in 1970 geen enkele afwijking toonde. Mann legt de vinger op de zere plek van de algemene betrouwbaarheid van de medisch diagnostische technieken, en dan laten we de toenmalige therapeutische technieken bij tbc, zoals de pneumothorax, nog buiten beschouwing.

Kort na het verschijnen van de roman hadden sommige medici zware kritiek. Thomas Mann antwoordde hen dat hij met *De Toverberg* de geneeskunde juist een dienst had bewezen, hij zou er ongetwijfeld nog eens een keer een eredoctoraat in de geneeskunde voor krijgen. Hij had waarschijnlijk gelijk. Rond 1970 wordt *De Toverberg* door de medici bewierookt. We weten nu immers dat de ernstige gevallen van tbc in de sanatoria werden geweigerd. Deze mensen waren niet alleen te gevaarlijk als besmettingsbron, maar bleven ook niet lang in leven. Alleen lichte gevallen die lang bleven, werden daarom toegelaten. Verder weten we dat maar 25 procent van alle bewoners tbc had. Nog eens 25 procent had andere medische problemen, zoals diabetes of reuma, en de rest had waarschijnlijk een nervosité of gebruikten medische diagnoses om aan hun maatschappelijke verplichtingen te ontkomen. Allemaal notoire langblijvers en langbetalers dus. Ook op dit punt ziet de werkelijkheid er dus iets anders uit dan we denken.

Medisch diagnostische technieken spelen dus een dubbelzinnige rol bij de legitimatie van het sanatoriumverblijf. En, deze dubbelzinnige rol van techniek is niet iets uit het donkere verleden, maar is nog steeds actueel. Diagnostische tests kunnen nog steeds vals positief (ten onrechte wordt een afwijking vastgesteld) of vals negatief (ten onrechte wordt er geen afwijking vastgesteld) zijn. Sommige voorspellende bloedwaarden, zoals bijvoorbeeld een verhoogd PSA bij prostaatkanker, wijzen maar in twintig procent van de gevallen daadwerkelijk op kanker, hetgeen pas na puncties, die niet zonder risico zijn, bewezen kan worden. Als je je eraan onderwerpt, staat allerminst vast of je hiervan profijt hebt: het onderzoek dat daarnaar verricht is, geeft nog geen eensluidend antwoord.

Begrippen als pre-hypertensie en pre-diabetes, of metabool-syndroom hebben met elkaar gemeenschappelijk dat je ziek wordt gemaakt voordat je het bent. Hoogstwaarschijnlijk roepen andere moderne termen zoals genomics,

proteomics en metabolomics een zelfde probleem op. Er ontstaan zo steeds meer pseudoziekten die wel voorspeld en geteld kunnen worden, maar niet meer ervaren worden.

Paradoxaal genoeg gaan zulke technieken toch functioneren als legitimatie van vooral medisch gesproken vage klachten. Een rapport van de gezondheidsraad over het chronisch-vermoeidheidssyndroom, waaraan ook vertegenwoordigers van de patiënten meewerkten, laat wederom zien hoe belangrijk het legitimeren van klachten is met een ‘echte’ diagnose. Een dergelijke diagnose ontspringt aan de duisternis van het lichaam, zoals de term M(yalgische) E(ncphalitis) doet vermoeden, ook al is er tot op heden niets gevonden dat daarop duidt. Hetzelfde probleem lijkt zich anno 2024 voor te doen met long-COVID, en vanuit dezelfde gedachte onderwerpen steeds meer mensen zich aan een diagnostische pre-scan. En natuurlijk zal er dan af en toe wat gevonden worden, maar het schept ook valse zekerheid, aandoeningen die er niet zijn en nieuwe risico’s.

Wij willen zo graag licht in onze duisternis, dat we de schaduw van dat licht niet meer zien. Of, om met Louis Destouches (Céline) te spreken: het publiek wil niet begrijpen, het wil geloven.

Het is wellicht een postume troost voor Thomas Mann dat de afdeling interne geneeskunde van VUMC lange tijd aan alle artsen die hun opleiding tot internist (succesvol) beëindigen een exemplaar van *De Toverberg* cadeau deed. Deze dokters begrijpen dan tenminste dat een patiënt na het bezoek aan een radioloog ‘warempel niet weet of hij in het atelier van een fotograaf, een donkere kamer of in een uitvinderswerkplaats annex heksenapotheek was geweest.’

Literatuur

Anoniem. Queries and minor notes. In: *JAMA*. 1913;61(5):359.

Gezondheidsraad. Rapport ME/CVS. Gezondheidsraad Nr. 2018/07.

Horkheimer, Max en Adorno, Theodor. *Dialectiek van de Verlichting. Filosofische fragmenten*. Boom, Amsterdam, 2017.

Kim EH, Andriole GL. Prostate-specific antigen-based screening: controversy and guidelines. *BMC Med*. 2015 Mar 24;13:61.

Mann, Thomas. *De Toverberg*. Amsterdam: De Arbeiderspers, 2012.

Mann, Thomas. *De Bedrogene*. Amsterdam: Querido, 1985.

Mann, Thomas. *Buddenbrooks*. Amsterdam: De Arbeiderspers, 1989.

Mann, Thomas. *De dood in Venetië*. Amsterdam: Van Gennep, 1989.

Mann, Thomas. *De ontboezemingen van de oplichter Felix Krull*. Amsterdam: De Arbeiderspers, 2007.

Mann, Thomas. *Von Geist der Medizin*. Online te vinden in het Thomas Mann Archiv en vertaald opgenomen in dit tijdschrift.

Tsuboi, M & Kuriyama, K & Kanazawa, T & Yoshikawa, S & Takamura, M & Hosomi, N & Choi, S & Kinoshita, Y. (2014). Relationship between CT findings and Gaffky scale in active pulmonary tuberculosis patients. *Japanese Journal of Clinical Radiology*. 59. 83-87.

Virchow, Christian. Das Sanatorium als Lebensform. Über einschlägige Erfahrungen Thomas Manns. In: Thomas Sprecher (red). *Literatur und Krankheit im Fin-de-siècle*. Frankfurt: Vittorio Klostermann, 2002.

Dit artikel werd eerder gepubliceerd in: Arko Oderwald, Koos Neuvel & Abel Thijs. *Een wondere wereld. Medische techniek in fictie*. Utrecht: De Tijdstroom, 2018.

Speciaal voor deze herpublicatie is het artikel herzien en, voor zover mogelijk, in overeenstemming gebracht met de andere artikelen in dit tijdschrift.